

Preek naar aanleiding van Joel 2:21-27 en Johannes 14:23-29 uit de *Willibrordvertaling* voor de kerkdienst op de tweede zondag van Pasen *Quasi modo geniti* op 3 april 2016 om 09.30 in de Gereformeerde Kerk te Nieuwkoop

Ds. Suzan ten Heuw

Gemeente,

Wie het boekje op naam van de profeet Joël openslaat heeft met het genre eindtijdliteratuur van doen. Eindtijdliteratuur roept op tot een reflectie op de eigen tijd en de rol die we in het huidige tijdsgewricht aan geschiedenis toeschrijven. Wanneer in de Bijbelse taal, zoals in Joël 2 vers 21 tot 27, over een einde wordt bericht dan heeft dat weinig te maken met 'het vergaan van de wereld'. Een eindtijd in Bijbelse zin betekent de grens van het eigen leven onder ogen zien of over de grens van het eigen bestaan heen gaan. Zo wordt een begin gemaakt met een productief leven.

De profeet Joël stelt zich ten doel dat productieve leven bij zijn lezers in gang te zetten. Aan een productief leven ligt een verandering van blik ten grondslag en op die blikverandering richt Joël zich in hoofdstuk 2 vers 21 tot 27. Hoofdstuk twee vormt het tweede deel van zijn drieluik. In Joëls ideale mensvisie ontwikkelen zijn tijdgenoten zich tot creatieve geesten gebaseerd op een eenheid van zelfkennis en bekwaamheid. Lukt het hen om dingen te maken dan zal ook de materiële werkelijkheid waarop zij aangewezen blijven in die voleinding opgaan. Pas wanneer Joël zijn schrijversdoel heeft bereikt kan hij het tijdperk van de geest inluiden.

De manier waarop Joël de creativiteit van zijn lezers wil bevorderen is door religieus fantasievol te overdrijven, te idealiseren en een vrijheid op te wekken. God bezit mogelijkheden ter activering van de menselijke vrijheid, ook voorbij de dood. Een mens neemt, bewust, onbewust of door verdringing, stelling ten opzichte van haar of zijn einde. Daarom is het einde voor haar of hem ook tegenwoordig en nog uitstaand. Op die wijze is het einde ook een opgave namelijk die van het echte menselijke begin waarin de mens de eigen vrijheid op haar of zich neemt, dat wil zeggen 'God lief te hebben' en haarzelf als een geestelijk-persoonlijk wezen te kennen en vrij in bezit te nemen.

Het opnemen van de eigen vrijheid kunnen we treffend een drama noemen omdat je je er als persoon door gaat ontwikkelen maar niet zonder weg te navigeren van vertrouwde schema's, gewenning en opgebouwde routines. De aankondiging van de eindtijd kan een emotioneel gebeuren zijn doordat van je wordt gevraagd een besluit te nemen dat een conflict uitlokt. De eindtijd is de dag van 'het beslissende' waarop je uit je comfort zone stapt en die het begin is van een nieuwe schepping.

In het boek Joël staat de opvatting centraal dat als God in het leven van een mens een rol gaat spelen er op een andere wijze dan voorheen tegen feiten wordt aangekeken. Joël laat je als lezer(es) allereerst terugkeren naar een natuurlijke ervaring van het leven zelf. Hij doet dat door details, trivia, zaken waar je in het alledaagse leven als snel aan voorbij kunt gaan te benadrukken. Aan kleinigheden hecht hij grote waarde: de kleur van het grondoppervlak, een dier op het veld, de vrucht aan de vijgenboom, regenval, de intrede van het voorjaar, een insect worden door Joël opgemerkt. Hij doet echter nog iets meer dan dat kleine dingen die deel uitmaken van een groter geheel voor hem bijzonderheden vormen. Hij interpreteert zijn observaties niet biologisch of natuurkundig maar theologisch, in het bijzonder binnen het raamwerk van een apocalyptiek. Het juichende kind op straat, het verschil tussen herfstregen en lenteregen, de sprinkhaan en de vrucht aan de boom leest hij als tekens, voorbodes van gebeurtenissen die een nieuwe tijd aankondigen. Joël wil met zijn duiding van de tijd aan de hand van details laten zien dat je 'de tijd' niet slechts historisch kan

benaderen maar ook apocalyptisch waardoor de attitude van de mens tegenover de eigen tijd een andere wordt.

We staan nu kort stil bij de apocalyptiek van Joël. De term 'apocalyps' betekent 'onthulling' en is een aanduiding voor een theologisch literatuurgenre waarvan de inhoud om een einde draait. In het kader van Joods en christelijk geloof staat de apocalyptiek in contrast met de traditionele hoop op een reddend ingrijpen van God in de geschiedenis die de nood van individuele mensen keert. Apocalyptiek beoordeelt de huidige tijd als negatief en verwacht dat aan die negativiteit een einde wordt gemaakt. Kenmerkend voor apocalyptiek is literaire fictie waarin oproepen tot ommekeer en waarschuwingen worden gedaan. In veel apocalyptische teksten is de hoop op vooruitgang in de geschiedenis opgegeven. Beschrijvingen van catastrofes aan een einde domineren. We komen bij Joël geen reddingsfiguren tegen zoals een mensenzoon of een Messias die beloftes vervult.

Verplaatsen wij ons nu naar hoe er specifiek christelijk over apocalyptiek wordt gesproken dan stuiten wij op de overtuiging dat de invloed van oude werelden waarin een mens ooit leefde van zijn macht is ontdaan. Het verband tussen apocalyptiek en Pasen is dat als een mens is opgewekt uit haar of zijn dood een mens het verleden overstijgt, zichzelf te buiten gaat. Naar christelijk begrip kunnen apocalyptische onthullingen inhoudelijk gezien niets toevoegen aan geloofsopenbaringen. We doen er dan ook goed aan om ze in pedagogische zin als beelden op te vatten die houdingen van hoop en vertrouwen niet teniet durven te doen. Die bescherming geldt ook de vrede en het geloof van de gelovigen tot wie Johannes zich richt. Het is een vrede die je weet te bewaren ongeacht wat er in de buitenwereld plaatsvindt omdat 'de geestelijke mens' geleerd heeft in meerdere dimensies tegelijkertijd te leven en zich niet concentreert op slechts één dimensie van het leven.

Johannes 14 vers 23 tot 29 is te karakteriseren als een afscheidsgesprek waarin hij zijn lezers geruststelt. Langs de weg van de genegenheid van Jezus voor de leerlingen probeert Johannes iets door te laten klinken van zijn liefde voor de gemeente, die hij spoedig zal verlaten. Ook Johannes' aanpak is pedagogisch doordat hij Jezus uitspraken laat doen die de leerlingen stimuleren tot het stellen van vragen waarop hij vervolgens antwoord geeft. De vragen van de leerlingen zijn de pastorale vragen die gemeenteleden aan Johannes zelf stelden en die hij via een omweg probeert te beantwoorden. Als wij zijn evangelie lezen dan doen we er goed aan de grondhouding van een pastoraal geïnteresseerd lezer aan te nemen aangezien zijn evangelie geschreven is met het oog op de pastorale noden van zijn gemeente.

Het Johannesevangelie geeft je als lezer(es) een indruk van de geloofsproblemen in de Johanneïsche gemeente waarvoor Johannes met zijn evangelie een oplossing biedt. Ook in Johannes 14 vers 23 tot 29 zegt Johannes zijn lezers goede woorden aan om mensen te bevrijden van alle invloeden die 'het eeuwige leven' bedreigen. De term eeuwig leven betekent bij Johannes dat ongeacht de externe omstandigheden een gelovige op basis van een geloofshouding leven in overvloed heeft. Een gelovige is iemand die mogelijkheden ziet, kansen schept, openingen biedt en ruimte creëert, ook, of misschien juist, in een naderend einde. Voor Johannes wordt die 'opgewekte, levenscheppende attitude' zichtbaar door de ervaring van de geest. Die ervaring van de geest vindt plaats in het midden van de eigen geschiedenis. Johannes reproduceert dan ook niet een historisch verleden en loopt ook niet op de toekomst vooruit. Jezus heeft geen voorgangers en ook geen opvolgers.

Om echter de geschiedenis niet helemaal te laten verdampen en te voorkomen dat de ervaring van de geest 'slechts' een droombeeld is, schenkt Johannes nog wel aandacht aan het aardse leven van Jezus. Maar hij doet dat op een specifieke manier namelijk door de focus van zijn protagonist te richten op de praktische kennis van de geest. Johannes neemt de historische Jezus met die move op in de nieuwe realiteit van de geest. Dat is wat we van Johannes kunnen leren: niet meteen van slag zijn als onheilsberichten je bereiken en je erdoor laten absorberen zodat je je blindstaart op één prikkel of dimensie, maar een gebeurtenis met het oog van de

geest bekijken zodat je de gebeurtenis in een breder perspectief kunt plaatsen en
dientengevolge voeling houdt met alle levensgebieden en je eigen leven in balans blijft.

Amen